

Позакласний захід у рамках тижня української мови

Рідна мова пломенить

Коли ти плекаєш слово,
Мов струна воно бринить.
Калиново, барвінково
Рідна мова пломенить.

Мета: пояснити роль, значення та походження української мови, ознайомити із функціями слова, мовознавчими науками, які вивчають слово; показати багатство, красу рідного слова; виховувати патріотичні почуття, національну гідність, повагу й любов до рідної мови; розвивати логічне мислення, увагу, пам'ять, збагачувати словниковий запас.

Вступне слово вчителя

Любіть красу своєї мови
Звучання слів і запах слів;
Це квітка ніжна і чудова
Широких батьківських степів.
Всі каравани знайдуть воду
В краю пустинь і злих негод!
Як річка, з роду і до роду,
Так мова з'єднує народ.
Терень Масенко

Мова – багата і розмаїта, як всесвіт. Слухаючи і використовуючи рідну мову в повсякденному житті, ми рідко задумуємося над тим, яким неоцінним багатством володіємо. Звуки, утворені з них слова і речення сприймаються нами як щось звичайне, буденне, пересічне. А тим часом мова – одне з найважливіших, найдавніших і найзагадковіших явищ. За допомогою мови ми спілкуємось, пізнаємо світ, прилучаємось до культури, оформлюємо і висловлюємо свої думки, почуття, погляди. У нашій мові відбито відомості про навколишню природу, життя й досвід багатьох попередніх поколінь українського народу.

Не цурайтесь мови, люди,
Рідного джерельця.
Хай воно струмочком буде,
Хай дійде до серця.
Не цурайтесь, люди, мови,
Не цурайтесь роду.
Як зачахне рідне слово –
Не буде народу.

Українська мова – органічний атрибут української нації. Вона віддзеркалює душу народу, в ній закарбовано його історію, споконвічні прагнення й помисли, слова

у неосяжній скарбниці лексичних багатств мають тільки їм властиву, неповторну будову та значення і разом з тим тісно зв'язані між собою нитками походження, звучання, змісту, граматичних особливостей, вживання. Коли ми уважніше прислухаємося до звуків, пильніше придивимося до слів, то побачимо, наскільки це складна і своєрідна система із лише їй властивими закономірностями; ми переконуємося, що світ звуків і слів ще цікавіший, ніж світ тварин і рослин. Адже за кожним словом – ціла історія. Досліджуючи її, можна пережити незвичайні пригоди, що траплялися на шляху слів, побувати на полях визвольних звитяг рідного народу, у чужих краях, куди мандрували наші слова або звідки вони прийшли.

Знання мови необхідні кожній людині, в її повсякденному житті; без них не можна глибоко збагнути почуте або прочитане, вправно користуватись багатограним і гнучким рідним словом. Глибокі знання мови, досконале володіння нею – одна з важливих ознак високої культури й освіченості людини.

Щоб збагнути таємницю мови, прочитати історію слів, а разом з цим і предметів та явищ, які ними позначаються, навчитись вміло черпати із мовних скарбів все найтонше і найбарвистіше для висловлення думки, треба добре знати рідну мову, закономірності її будови і життя. Тож сьогодні я вас запрошую до прекрасного, неповторного світу Мови, її чарівних звуків і неповторних слів. Скільки там цікавого і корисного? Ви побачите, яка прекрасна, яка багата наша, українська мова. Полюбіть її, як маму, як рідну зебмлю, бо вона у нас одна.

3. Походження та значення української мови, її чарівність і неповторність.

1. Прочитайте висловлювання про мову. Поміркуйте, чому мову називають найціннішим скарбом народу? Хто започаткував українську мову?

Вислови про мову

Найбільше й найдорожче добро кожного народу – це його мова, бо вона не що інше, як жива схованка людського духу, його багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподіванки, розум, досвід, почування.

(Панас Мирний)

Не можна ходити по рідній землі, не чаруючись виплеканою народом у віках рідною мовою. В народі немає скарбу більшого, як його мова... Слова – це крила ластівки, вона їх не чуває, але без них не може злетіти. Тож маємо зробити все для того, щоб не згорнулися крила, щоб не обірвалася золота нитка, яка веде з давнини в наші дні. (Юрій Мушкетик)

Краса і сила рідної мови таїться не в її фонетичних перевагах і, поготів, не в її привілейованому, зверхньому становищі супроти інших мов, якщо це десь трапляється, а у здатності впливати на почуття людини, будити в ній хороші благородні почуття, змушувати бриніти найтонші струни людської душі.

(Б. Антоненко – Давидович)

Слово – це найтонший різець, здатний доторкнутись до найніжнішої рисочки людського характеру. Вміти користуватися ним – велике мистецтво. Словом можна створити красу душі, а можна й спотворити її. Людини, яка не любить мови рідної матері, якій нічого не промовляє рідне слово, – це людина без роду і племені. (Василь Сухомлинський)

Обговорення висловлювань.

2. * Які ще висловлювання про мову ви знаєте?

* Скільки слів у сучасній українській мові?

- Задумливо не морщить чола і заспокойтесь. На це питання на відповідь ніхто: ні сивий академік, ні найталановитіший мовознавець, ні учитель, ні учень. Адже мова формується протягом віків. Кожне покоління збагачувало її і передавало цей скарб наступному поколінню. Хіба можна порахувати всі слова сучасної української мови? Це загальноживані слова літературно мови, терміни різних науковців, професіоналізми, діалектні та застарілі слова.

У мудрому східному афоризмі сказано: „Якби море було чорнилом, то швидше висохло б море, ніж слова.”

• А що ми називаємо мовою?

3. Пошукова група

1 учень

Мова – найважливіший засіб спілкування людей і пізнання світу, обмін думками між людьми, передачі досвіду від одного покоління до другого. Найціннішими вважаються здатність людини говорити, мислити, висловлювати свої думки. Оформлена сукупність звуків у процесі вираження думок – це мовлення. Українська мова – національна мова українського народу, державна мова України. Українська мова є рідною мовою майже для 50 мільйонів чоловік. У світі понад 5 мільярдів людей, 3 тисячі мов. Українська мова – одна з найдавніших і найрозвиненіших мов світу – в ній близько 135 тисяч слів

2 учень

Кожна сучасна мова має принаймні два періоди: до письмовий та письмовий. Коли саме починається до письмовий період, звичайно, точно встановити неможливо. Винахід і застосування письма датується по-різному для різних країн світу: на Близькому Сході та в Єгипті – від початку третього тисячоліття до нашої ери, в Європі – від початку першого тисячоліття.

3 учень

На острові Крит письмо було особливе, ієрогліфічне, а згодом - складове.

Греки, етруски – перші серед європейських народів, які мали в своєму вжитку абеткове письмо, після них римляни.

Якщо ми простежимо де бере своє коріння українська мова, тобто звідки вона виникла і розвинулась, то насамперед пошлемось на східнослов'янські мови, коли вони ще мали єдність, без поділу на українську, білоруську, російську. Далі, заглиблюючись в сторіччя, можна сказати про єдину слов'янську мову, а в до письмовий період – праслов'янську, споріднену з іншими індоевропейськими мовами, поширеними колись від Індії до Західної Європи.

4 учень Початок розвитку слов'янської писемності пов'язаний з іменами солунських проповідників Костянтина та Мефодія, які проповідували християнство в Моравії. Мова, для якої вони, за переказами, створили письмо, використавши грецьку абетку, з додаванням деяких літер, мала назву староболгарської. Оскільки цю мову було використано для перекладів із грецької церковної літератури, вона стала називатися церковно-слов'янською. Наше сучасне письмо походить від кирилиці (так само як і російське, білоруське, сербське, болгарське). Латинським алфавітом користуються поляки, чехи, словаки, хорвати, словенці, тобто всі, хто перебував під впливом Риму.

Слово вчителя

Цікавий і пізнавальний був виступ пошукової групи.

Мова є вічним і невід'ємним супутником людини. Саме мові завдячує людство всім, що знає і чим живе. Тож не дивно, що слово здавна привертало увагу вчених, йому присвячено незліченні томи наукових праць. А наука, що вивчає мову називається мовознавством або лінгвістикою. Основна одиниця мови – слово. Усі слова мови – це лексика. А наука, яка вивчає лексику, називається лексикологією. Кожне слово має свою біографію. Походження слів вивчає етимологія. Слова дуже різні за значенням. Їх вивчає семасіологія. Є слова загальної назви, а є – власної. Власні імена вивчає антропоніміка, географічні назви – топоніміка.

Словниковий склад української мови дуже багатий. 11 – томний тлумачний словник української мови охоплює близько 136 тисяч слів. Лексика – це не бездонне звалище слів, а упорядкована система. У цьому ви зараз переконаєтесь.

4. Рольова гра,, Поставте на своє місце ”

Усі слова дуже різні за значенням. Одні службові, інші самостійні. Одного разу воно вирушили у похід. Ідуть трьома колонами. Першими крокують самостійні – назви предметів, дій, ознак, кількості. Вони величні, поважні, горді своєю значимістю.

За ними поспішають службові слова, які вказують на різні відношення і без яких самостійним іноді важко обійтися. Ізольовані від повнозначних, вони не мають змоги продемонструвати свої можливості, тому почуваються непевно, пригнічено.

Замикають колону гомінкі вигуківі слова. Збуджені і емоційні, вони щось вигукують, висловлюють радість, невдоволення, свої прагнення.

На привалі всі зійшлися. Повнозначні слова стримано демонструють свої предмети, дії, ознаки. Службові їм у всьому допомагають. Ось З поєднує СЕСТЕР З БРАТАМИ. І – БІЛЬШИХ І МЕНШИХ, а НАВІТЬ виділяє СТОМЛЕНИХ. Тільки вигуківі слова байдужі до всього: бігають, стрибають, голосно сміються і вигукують ОХ! ОГО! АГОВ!

Відпочинок скінчився. Слова шикуються до походу. Але що це? Деякі залишаються при повнозначних, інші забирають їх із собою, а вигуки метушаться в усіх трьох колонах.

Перевірте колони. Знайдіть слова, що заблукали.

Буревій, дозвілля З- під, але О, ау
Милуватися, або Щоб, хто Ніяк, у
Алло, спекотний Однак, невже Ух, гайда
Багрянний, будь-який Інколи, наче Із,хе
Затьмарити, невже Попри, вітрогін Гей, чий
Стиха, мільйон Лише, ай Чимало, фу
Поміж, геть Агов, хай Киць-киць, бо
Такий, тільки Ой, та Вйо, сто

* До 1: хто, інколи, вітрогон (з – 2); ніяк, чий, чимало, сто (з -3).
До 2: або, невже, поміж, тільки (з - 1); у, із, бо (з – 3).
До 3: алло, геть (з -1); ай, агов, ой (з 2)*

Гра. Вилучіть, „чужаків”

У кожній групі слів знайдіть зайве, інше за темою чи обсягом поняття, підберіть йому слово - заміну.

1. Мислити, гадати, доводити, міркувати, мізкувати.
2. Кислий, гіркий, солодкий, приємний, солоний.
3. Рука, тіло, серце, язик, вухо.
4. Дзвінкий, гучний, глухий, сварливий.
5. Сонно, радісно, сумовито, люто, злобливо.
6. Швець, кравець, тракторист, комбайнер, трудівник.

1. Доводити – обдумувати 2. Приємний - терпкий 3. Тіло – нога.
4. Сварливий – голосний 5. Сонно – весело 6. Трудівник – шофер

Веселкова наша мова (тайнопис)

Змінне слово набуває певних форм у зв'язку з іншими словами.

Відгадавши ключові слова, прочитайте зашифровані в криптограмі рядки твору П.Тичини. Назвіть в них змінні слова.

/ 15 5 14 / 18 2 20 19 4 17 9 1 11 / 4
11 6 11 8 19 2 4 2 / 10 / 1 11 4 3 12
5 1 17 14 / 19 18 5 6 17 / 1 5 13 5 /
7 2 4 5 / 19 5 8 3 1 2 4 5 / 1 5
13 11 / 6 2 1 16 11 / 10 / 18 2 6 17.

- 1) 20, 5, 14, 7, 11, 1, 1, 3, 19 – повнозначна частина мови;
- 2) 18, 2, 12, 2, 4, 3, 14 – назва одного із відмінків;
- 3) 16, 4, 17, 9 – корінь дієслова процвітає;
- 4) 6, 10 – префікс іменника супісок;
- 5) 13, 8, 21, 15 – синонім іменника путь

Відповіді до завдання, „Веселкова наша мова ”

Хай розквітне веселково у невиданій красі наша мова калинова, наше сонце у
росі.

Павло Тичина

- 1) Займенник
- 2) Родовий
- 3) Цвіт
- 4) Су
- 5) Шлях

Змінні слова: розквітне, невиданій, красі, наші, мова, калинова, наше, сонце,
росі.